

NÉPESSÉGSZÁM, NÉPSŰRŰSÉG

Kocsis Károly

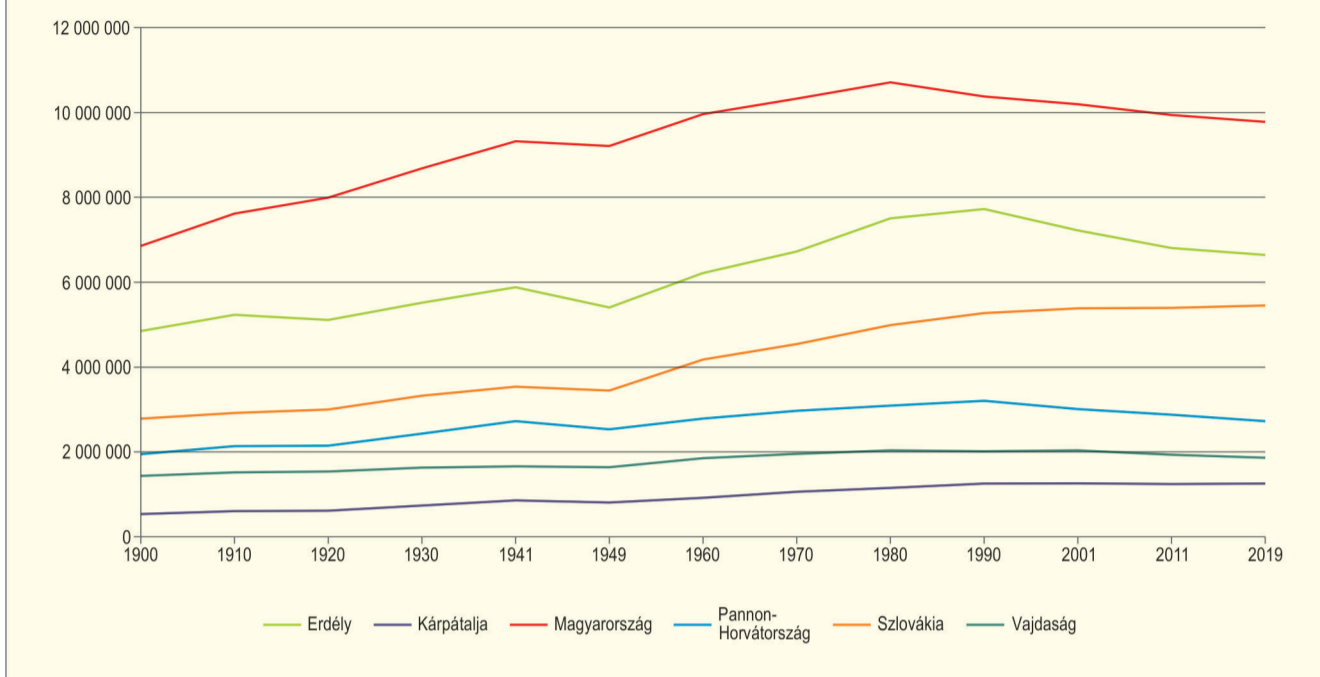
A népesség száma és változása

A népesség számát, illetve annak változását a természetes népmozgalom (élveszületések, halálozások) és a vándorlások (el-, oda-, be- és kivándorlások) különbözete határozza meg.

Az 1910–1950 közötti időszak

1910-ben Földünk 1,75 milliárdnyi lakosának még több mint a negyede (26,7%-a, 467 millió fő) Európában élt. Ugyanakkor a Kárpát-medence (kb. az Osztrák–Magyar Monarchia magyar fele, Magyar- és Horvát-Szlavónország együttese) 20,4 millió lakosnak, a világ népessége 1,2%-ának adott otthont **1**. Az 1910 és 1950 közötti időszakban bolygónk lakóinak száma 44,9%-kal gyarapodott, mely ütem messze meghaladta a két világháború által súlyosan érintett Európa és a Kárpát-medence népességének növekedését (13,1%, illetve 14,7%). Európa és hazánk esetében a csekélyebb növekedési ütem a háborús veszteségek mellett (beleértve a zsidó lakosságot érintő vézskorszak tragikus veszteségeit is) a csökkenő természetes szaporodásnak és a negatív vándorlási mérlegnek volt a következménye. Magyarország mai területére számítva a népességszám növekedése (20,9%) ezen évtizedek alatt némileg meghaladta az említett európai átlagot **2**. Mindez túlnyomórészt annak volt köszönhető, hogy a világháborúk utáni években a kivándorlást meghaladó mértékű, az elcsatolt területekről érkező magyar menekülthullám árasztotta el az ország maradék területét, főként a fővárost és környékét. Az 1920-ban Magyarországtól elcsatolt területek közül a főként magyar és német lakosságot érintő elmenekülések, kitelepítések miatt az 1910 és 1950 közötti évtizedekben a népesség száma a tágan értelmezett Erdély területén csupán 3,3%-kal, a Vajdaságban 8,2%-kal, Szlovákiában és Horvátország pannon (közép-európai) részein 18%-kal nőtt **3**. A II. világháború idején elszenvedett veszteségek és az azt követő kényszervándorlások miatt 1941 és 1949 között a népesség száma a Kárpát-medence és azon belül Magyarország területén különösen eltérő mértékben csökkent: a Kárpát-medencében 953 ezer, Magyarországon 111 ezer főnyi csökkenést rögzítettek.

3 A NÉPESSÉG SZÁMÁNAK VÁLTOZÁSA A KÁRPÁT-MEDENCE EGYES RÉGIÓIBAN (1900–2019)

Az 1950–1990 közötti időszak

Az említett népmozgalmi okok miatt a világ népessége 1950-ben 2,5 milliárdra, Európáé csupán 527,7 millióra, a Kárpát-medencéé 23,4 (Magyarorszáé 9,2) millióra nőtt. Ennek következtében Földünk lakóinak körében Európa részesedése 20,8%-ra, a Kárpát-medencéé 0,9%-ra mérséklődött. Az 1950 és 1990 közötti évtizedekben a világ népességének száma több mint duplájára, 2,5 milliárdról 5,3 milliárdra (110%-kal) nőtt. Ez idő alatt Európa és a Kárpát-medence lakóinak száma – alapvetően a tovább csökkenő természetes szaporodás miatt – csupán 29%-kal (Európáé 528 millióról 684 millióra) nőtt. Ennek következtében az európai részesedése a Föld népességéből 1990-ben 12,8%-ra, a Kárpát-medenceieké 0,6%-ra zsugorodott. A szocializmus évtizedei alatt Magyarország népessége még csekélyebb mértékben (12,7%-kal) gyarapodott, hiszen az ország területén 1981-től a halálozások száma már meghaladta az élveszületéseket, ami a korábbi természetes szaporodást természetes fogyássá változtatta. Ezen időszakban a népességszám különösen a magas természetes szaporodás miatt Kárpátalján 55,1%-kal, Szlovákiában 53,2%-kal, a Kárpátokon túlról történt tömeges román

betelepítés miatt Erdélyben 43%-kal nőtt. A járásk szintjén a Kárpát-medencében a népesség száma nagymértékben csupán a legtermékenyebb népességű területeken (pl. az Északnyugati- és Északkeleti-Kárpátokban: Árvában, Szepesben, Sárosban és Máramarosban) nőtt a természetes szaporodás miatt, egyébként pedig a belső vándorlás állt e folyamat háttérében. Az 1950-es évektől kezdve a régió szocialista országaiban a mezőgazdaság kollektivizálása, az erőltetett iparosítás, az állami beruházások és lakásépítések tömegesen tereltek a mezőgazdaságból felszabadult falusi munkaerő-felesleget az újonnan létrehozott (vagy régi) ipari központokba, általában a városokba. Ennek eredményeként a szocialista időszakban a népesség fokozódó mértékű területi koncentrációja, alapvetően a városok és a fővárosi agglomerációk esetében (pl. Budapest, Záhgráb, Belgrád) volt megfigyelhető **4**. Ez a városdási folyamat esetenként nem csupán szocialista társadalmi célokat szolgált (a jelentős cselekvési autonómiával rendelkező falusi-paraszti társadalom átfelművelését városi munkássággá), hanem román, szlovák nemzetpolitikai törekvések is. Ez abban nyilvánult meg, hogy határozottan törekedtek a II. világháború

1 A NÉPESSÉG SZÁMA ÉS SŰRŰSÉGE A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN (1910–2019)

Év	A népesség		Időszak	A népességszám növekedése, csökkenése		
	száma	sűrűsége (fő/km ²)		adott időszakban	évente	
1910	20 392 098	65,0	1900–1910	1 611 497	8,6	0,9
1920	20 760 939	66,2	1910–1920	368 841	1,8	0,2
1930	22 705 402	72,4	1920–1930	1 944 463	9,4	0,9
1941	24 352 227	77,7	1930–1941	1 646 825	7,3	0,7
1949	23 399 027	74,6	1941–1949	-953 200	-3,9	-0,5
1960	26 278 893	83,8	1949–1960	2 879 866	12,3	1,1
1970	27 920 722	89,1	1960–1970	1 641 829	6,2	0,6
1980	29 841 426	95,2	1970–1980	1 920 704	6,9	0,7
1990	30 203 450	96,3	1980–1990	362 024	1,2	0,1
2001	29 462 666	94,0	1990–2001	-740 784	-2,5	-0,2
2011	28 553 022	91,1	2001–2011	-909 644	-3,1	-0,3
2019	28 086 309	89,6	2011–2019	-466 713	-1,6	-0,2

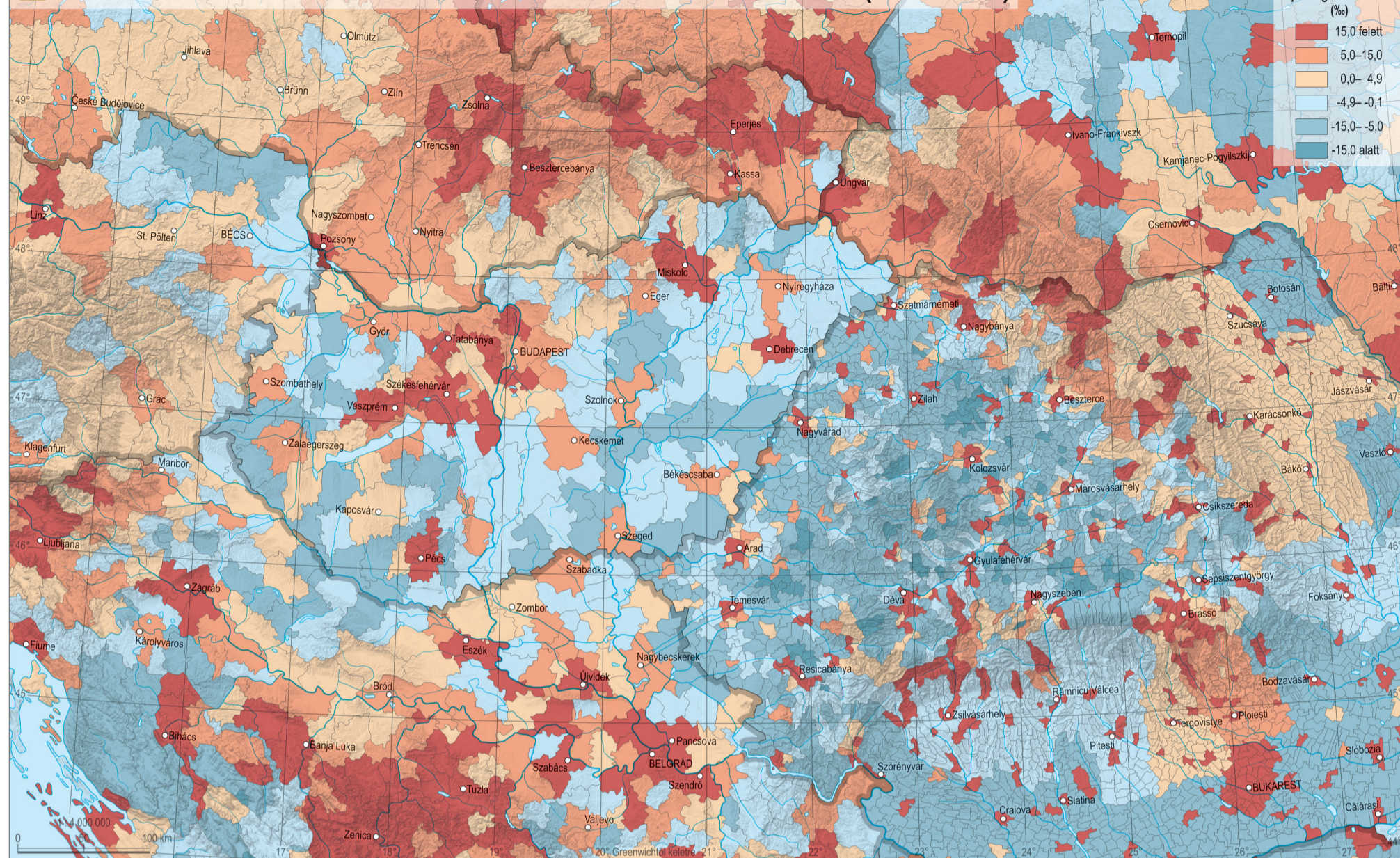
Megjegyzés: A Kárpát-medence területét a táblázatban a következő régiók együttese alkotja: Magyarország, Szlovákia, Kárpátalja (UA), Erdély (Románia 16 erdélyi megyéjének együttese), Vajdaság (SRB), Pannon-Horvátország (Horvátország „Kontinentális Horvátország” nevű NUTS 2 régiója), Muravidék (SLO) és Orisváci (A).

2 A NÉPESSÉG SZÁMA ÉS SŰRŰSÉGE MAGYARORSZÁG MAI TERÜLETÉN (1910–2020)

Év	A népesség		Időszak	A népességszám növekedése, csökkenése		
	száma	sűrűsége (fő/km ²)		adott időszakban	évente	
1910	7 612 114	81,8	1900–1910	757 699	11,1	1,1
1920	7 986 875	85,9	1910–1920	374 761	4,9	0,5
1930	8 685 109	93,4	1920–1930	698 234	8,7	0,9
1941	9 316 074	100,1	1930–1941	630 965	7,3	0,7
1949	9 204 799	98,9	1941–1949	-111 275	-1,2	-0,1
1960	9 961 044	107,1	1949–1960	756 245	8,2	0,7
1970	10 322 099	111,0	1960–1970	361 055	3,6	0,4
1980	10 709 463	115,1	1970–1980	387 364	3,8	0,4
1990	10 374 823	111,5	1980–1990	-334 640	-3,1	-0,3
2001	10 198 315	109,6	1990–2001	-176 508	-1,7	-0,2
2011	9 937 628	106,8	2001–2011	-260 687	-2,6	-0,3
2020	9 769 526	105,0	2011–2020	-168 102	-1,7	-0,2

Megjegyzés: Az adatok Magyarország jelenlegi területére vonatkoznak. 1910–1970: jelenlévő, 1980–2020: lakónépesség.

4 NÉPESSÉGSZÁM-VÁLTOZÁS A KÁRPÁT-PANNON-TÉRSÉGBEN (1950–1990)

végéig még nem saját (román, szlovák), hanem magyar (esetenként német) többségű városok mielőbbi etnikai átfelművelésére, iparosítására, migrációs célponttá változtatására. Ez a törekvés különösen Erdélyben volt látványos, ahol a városok össznépességében a románok arányát 1941–1992 között sikerült 34,2%-ról 75,6%-ra növelni, a magyarokét 47,5%-ról 20,3%-ra csökkenteni. A különösen erőltetett erdélyi városfejlesztés nem csupán az erdélyi falvak román népességét (a falvak demográfiai elorsvasztását) használta fel erre a célra, hanem a Kárpátokon túlról (Moldvából és Havasalföldről) betelepített 800-900 ezer román is.

Magyarország területén az 1949–1990 közötti időszakban a régió egészéhez hasonló népességkoncentráció zajlott le. Az 1971-ben elfogadott Országos Településhálózat-fejlesztési Koncepciónak megfelelően

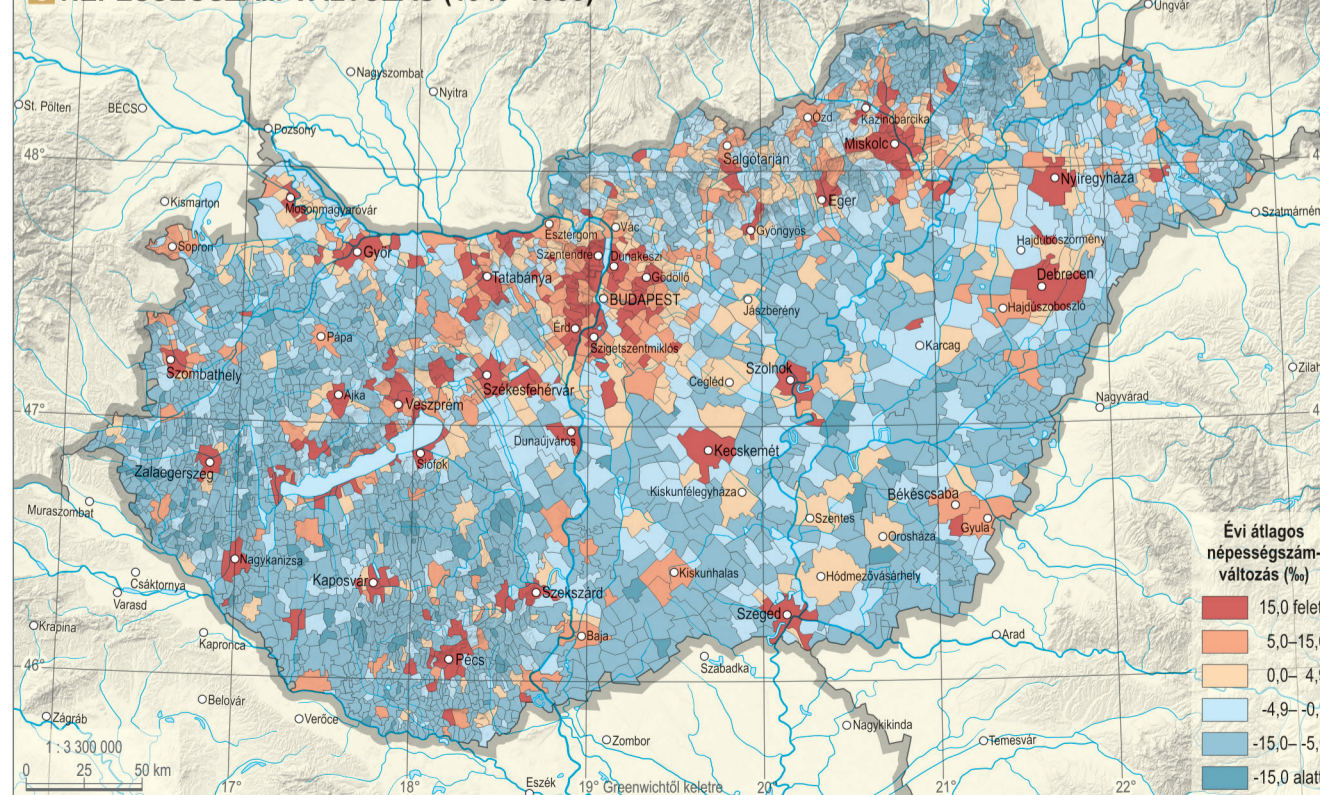
a település- és infrastruktúra-fejlesztési források, a lakásépítésre fordított állami beruházások túlnyomó része a városokra és ipari jellegű településekre összpontosult. Ennek eredményeként a települések közel 80%-a, a nem városi jogállású települések szinte teljes egésze vesztített népességéből **5**. A szocializmus évtizedeiben a legviharosabb (évi 20–34%-os!) népességnövekedés az 1951–1961 között Sztálinvárosnak nevezett, újonnan létrehozott, hatalmas vaskohászati központ, Dunajújváros, az 1970–1991 között Leninváros nevet viselő vegyipari centrum, Tiszaújváros, valamint Százhalombatta és Kazincbarcika esetében volt megfigyelhető. Különösen nagy népességdinamizmus jellemezte még a többi ipari központot, a megyeszékhelyeket és a fővárosi agglomeráció településeinek túlnyomó részét is. Hozzájuk hasonló mértékben gyarapodott a kiemelt

üdülőközpontoknak (pl. Hévíz, Balatonfüred, Siófok, Harkány, Gárdony, Fonyód, Berekfüred) és az ország korabeli szovjet kapujának, egyik forgalmi csomópontjának, Záhonynak a népességszáma is.

Az 1990 óta eltelt időszak

Az elmúlt három évtizedben a Föld lakossága több mint 46%-kal nőtt (2020-ban 7,8 milliárdra) annak ellenére, hogy a lakosságának növekedési üteme számottevően csökkent a 20. század második feléhez képest. Európa ez idő alatt csupán az afroázsiai bevándorlásnak köszönhetően tudta népességének számát némileg (átlagosan mindössze 3,6%-kal) növelni 708 millió főre, mely a világ lakóinak ma már csak 9,1%-át képezi. Ezen időszak alatt a gyorsuló természetes fogyás és vándorlási veszteség miatt a Kárpát-medence népességszáma 7%-kal (Magyarorszáé 5,8%-kal) csökkent. Bolygónk népességének jelenleg mindössze 0,36%-a mondhatja azt, hogy a Kárpát-medence, 0,13%-a pedig azt, hogy Magyarország lakója. Országunk (2020. január 1-jén becsült) 9,77 milliónyi népességszámával Európa 16., a világ 94. legnépesebb állama. Európa népességszámának 1990 és 2020 közötti átlagos (3,6%-nyi) változása természetesen rendkívüli szélsőségeket takar. Míg a hajdani szocialista országokban a különösen felgyorsult természetes fogyás és vándorlási veszteség miatt 1990 óta összességében 6,8%-kal (a balti országokban, Bosznia-Hercegovinában, Bulgáriában, Romániában 17–29%-kal) csökkent, addig kontinensünk többi, nyugati részén a folyamatosan növekvő vándorlási nyereség miatt 12%-kal (pl. Norvégiában, Svájcban, Írországban 28–37%-kal) nőtt a népesség. A Kárpát-medence országai és nagyobb régiói is jelentős eltérések figyelhetők meg a népességszám változásában. A nevezett időszakban a még számottevő természetes szaporodás miatt Szlovákiában és Kárpátalján a népesség 3,3%-os, illetve 0,4%-os növekedését rögzítették. A délszláv háborút követő, 1995. évi (Horvátországból

5 NÉPESSÉGSZÁM-VÁLTOZÁS (1949–1990)

és Boszniából érkező) szerb menekülthullámmal volt magyarázható, hogy a Vajdaság lakosságát csupán a régiós átlaghoz hasonló mértékben (7,3%-kal) csökkent. Az alapvetően gazdasági, részben politikai okokkal összefüggő, tömeges kivándorlás és a felyor-suló természetes fogyás miatt a népesség száma Erdélyben és Horvátországban ebben az időszakban 14-14%-kal csökkent. A természetes szaporodásnak és/vagy vándorlási nyereségnek köszönhető népességszám-növekedés 1990 óta a Kárpát-medence egyre kevesebb részén figyelhető meg. Ezen területekhez tartozik a dinamikus fejlődő bécsi agglomeráció folytatásaként Szlovákia nyugati, a magyar Dunántúl északnyugati pereme, Szlovákiában az északi és keleti területek, Kárpátja délekeleti fele, Erdélyben a hajdani Szászföld, a nagyvárosok környéke, Szerbiában a Belgrád – Újvidék-agglomeráció, Horvátországban Zágráb és térsége **6**. Az elmúlt két évtizedben a népességszám növekedésének hátterében a természetes szaporodás állt – főként a Kárpátok még mindig kedvező termékenységi népessége által lakott északi és északkeleti részein (Árva, Szepes, Sáros, Máramaros), a nagyvárosi agglomerációkban, illetve a cigány lakosság által leginkább lakott területeken **7**. Az utóbbiak közül kiemelkednek a hajdanában főként a dél-erdélyi szászok és bán-sági svábok által benépesített települések, ahová a 20. század utolsó évtizedeiben elköltözött német lakosság helyére tömegesen érkeztek magasabb termékenységi cigányok, moldvai és erdélyi románok. Ez a migráció eredményezte azt, hogy ezeken a területeken nem csupán a természetes szaporodás, hanem a jelentős vándorlási nyereség is biztosítja a népesség számának növekedését. Ugyancsak a pozitív vándorlási mérleg növeli a népesség számát több nagyváros agglomerációjában is (pl. Budapest, Pozsony, Kassa, Temesvár, Nagyvárad, Kolozsvár, Nagyszeben, Brassó, Újvidék, Belgrád, Zágráb) **8**. Az elmúlt időszak demográfiai vesztesei továbbra is az apró- és kistelepülések, félre-ső forgalmi

fekvésű térségek: Erdélyben a román szocialista urbanizáció elszívó hatásának legfőbb áldozata, az Erdélyi-szigethegység, Horvátországban pedig az 1991–1995 közötti háború által leginkább érintett, korábban többnyire szerb lakosságú, 1995 után jórészt elnéptelenedett szlavóniai és krajnai falvak. Magyarország mai területén a rendszerváltozást követő évtizedben a népesség száma évi 0,2%-kal csökkent ugyan, de a települések közel 41%-a még képes volt lakosságának növelésére **9**. Közülük kevesebben voltak azok, ahol mindez a természetes szaporodásnak volt köszönhető (pl. az ország északkeleti részén, főként Szabolcsban, a cigány többségű falvakban). A népességnövekedés hátterében inkább a belső vándorlásból eredő nyereség állt, mely akkor még főleg a szuburbanizációs folyamatnak volt az eredménye. Ennek során a nagyobb városok alapvetően fiatal korösszetételű népességének egy része már az 1980-as évek végétől egyre nagyobb mértékben költözött ki – kedvezőbb életkörülményekre, kertvárosias lakókörnyezetre vágyva – a környező településekre. Ebben az évtizedben Budapest körül – a Vác, Szolnok, Kecskemét, Balaton, Tatabánya által határolt területen – egy hatalmas kiterjedésű, dinamikus népességnövekedésű régió rajzolódott ki. Másfelől viszont a népesség kiáramlása folytán Budapest az 1990-es években közel 290 ezer lakost veszített, a belvárosi kerületekben (pl. I., V., VI., VII.) pedig évi 2-3%-kal csökkent a népesség száma. Kiseb-b kiterjedésben a nagyobb megyeszékhelyek környékén is látványos volt ez a szuburbanizációs folyamat. Az elmúlt két évtizedben a magyarországi településeknek már csak ötödében volt megfigyelhető a népességszám növekedése **8**. Alig maradt olyan (leginkább csak cigány többségű) település, ahol a népesség számának növekedése mögött alapvetően a természetes szaporodás állt. A nagyvárosok környékén megfigyelhető, jelentős vándorlási többletet és népességszám-növekedést eredményező, szuburbanizációs fejlődés üteme

alábbhagyott. Nagy ütemű, pozitív népességszám-változást már csak a budapesti agglomerációban, néhány vidéki nagyváros (pl. Győr, Pécs, Szeged, Debrecen) szomszédságában, a magas jövedelmet biztosító ausztriai munkahelyek közelében fekvő, nyugati határvidéki városokban (pl. Sopron, Mosonmagyaróvár) és környékükön rögzítettek. Hasonlóan jelentős népességszám-növekedésre került sor egyes, vonzó életkörülményeket kínáló Balaton-parti településeken (pl. Balatonfüred, Siófok, Keszthely környékén), illetve a kárpátjai magyarok fokozódó beköltözésének eredményeként a magyar–ukrán határvidék magyar oldalán is. Hasonló területi kép rajzolódik ki akkor is, ha azt vizsgáljuk, hogy az egyes települések az elmúlt másfél évszázadban mikor érték el népesedési csúcspontjukat **10**. A Dunántúli-dombság és a Bakony kis- és aprófalvaiban a népességszám csökkenés már az I. világháború előtt megkezdődött. Később, az 1920-as, 1930-as években a Nyugat-Dunántúl és az Alföld fejlődésben meg-rekedt, agrárjellegű falvai csatlakoztak a népességszámukat immár növelni képtelen régiókhoz. A szocialista évtizedekben a korszak gazdaság- és településpolitikájának eredményeként az egyéb alföldi falvak többsége az 1970-es évek előtt, az ottani városok inkább 1980 és 1990 között érték el addigi legnagyobb népességszámukat. A városkörnyéki fejlődés által érintett települések, illetve néhány nyugat-dunántúli, Ausztriához közeli város (pl. Győr, Sopron, Mosonmagyaróvár) népességszáma pedig napjainkban ér el korábban soha nem látott csúcserősséget.

A népesség térségi eloszlása, a népsűrűség

A népesség térségi eloszlását, a népsűrűséget – általában egymással szoros összefüggésben, térben és időben változó mértékben – természet- és társadalom-

földrajzi tényezők befolyásolják. A Kárpát-medence esetében az előbbiekből különösen a domborzat, a tengerszint feletti magasság, az éghajlati és vízrajzi viszonyok, a mezőgazdasági termelésre különösen nagy hatást gyakorló talajtakaró, a természeti erőforrások (pl. ásványi nyersanyagok, energiaforrások) játszanak fontos szerepet. Egy adott területen élő népesség számát, a népesség sűrűségét a társadalomföldrajzi tényezők közül a demográfiai jellegűek (természetes népmozgalom, élveszületések, halálozások, vándorlások, a népesség összetétele), a gazdaságiak és a mind-ezekre alapvető hatást gyakorló politikai határozások meg. A helyi gazdaság történetileg változó ágazati jellege időről időre eltérő természeti tényezőket részesít előnyben a népességre gyakorolt vonzásuk szempontjából. Az agrártársadalmakban, a növénytermesztés és állattenyésztés gazdasági dominanciája idején a nélkülözhetetlen víz, termékeny talaj, művelésre alkalmas domborzat vonzotta tömegesen a népességet, az ipar virágkorában az ásványi nyersanyagok és energiahordozók gyakoroltak ugyanilyen hatást, míg napjainkban, a szolgáltató szektor uralma idején a kedvező földrajzi fekvés, közlekedési helyzet alapján fokozódik a lakosság térségi koncentrációja.

Az 1910–1990 közötti időszak

Földünk szárazföldi (Antarktisz nélküli) területén 1910-ben a népsűrűség értéke 13 fő/km² volt, melyet akkor többszörösen meghaladott Európa, a Kárpát-medence, illetve azon belül a mai Magyarország területének azonos mutatója (45,8, illetve 64,3, és 81,8 fő/km²). A világot átlag azóta – főként a dinamikus ázsiai és afrikai népességnövekedés miatt – jelentősen megközelítette az európai és a hazait. 2020-ban az egy km²-re jutó lakosok száma bolygónkon 57,8, Európában 69,6, a Kárpát-medencében 88,6, Magyarországon 105 fő.

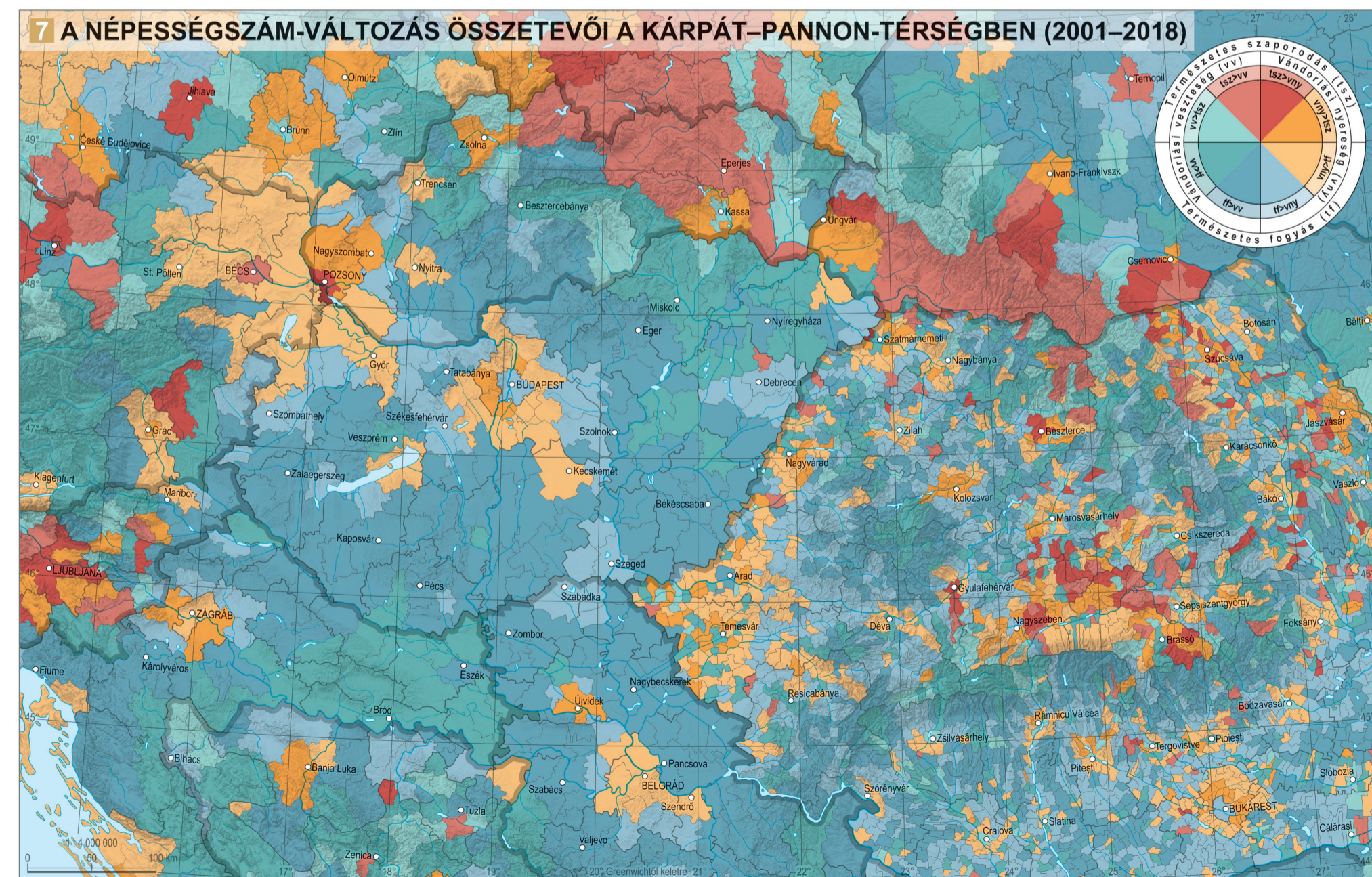
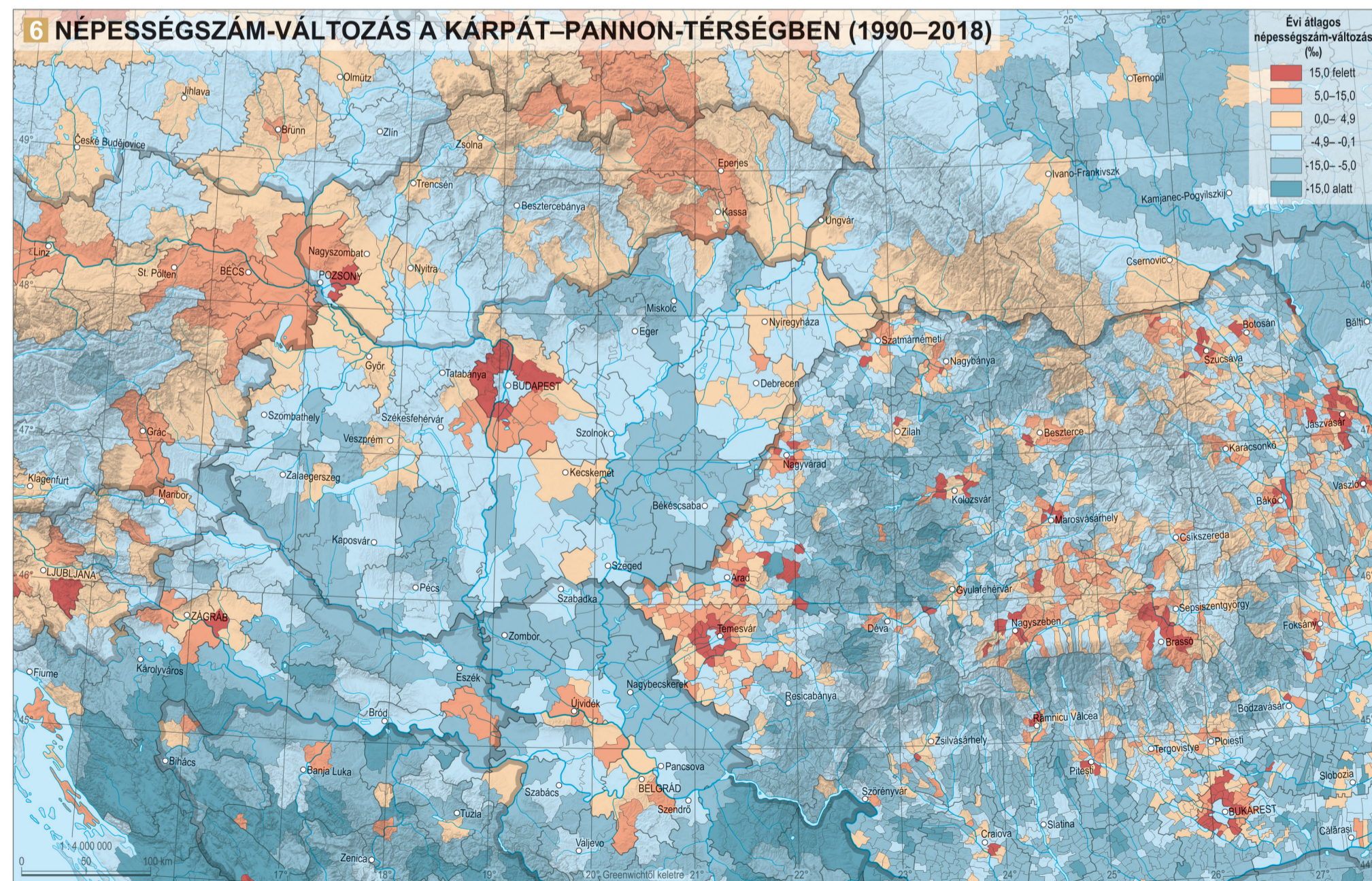
A Kárpát-medence területén a népsűrűség értéke és annak területi eltérései a 20. század első felében nem

nőttek számottevően. A legsűrűbben lakott területek 1950-ben **11** hasonlóak voltak az 1910-ben megfigyelttekhez **12**. Jóval átlag fölötti mértékben volt lakott Budapest és agglomerációja, a nagyvárosok környéke, a mezőgazdasági termelésben kiemelkedő szerepet játszó, termékeny Alföld központi és déli része, illetve történelmi örökségként a nyugati területek (pl. Nyugat-Szlovákia, Nyugat-Dunántúl, Horvátország északnyugati része). Ugyanakkor a hegyvidékeken, különösen a Kárpátokban a népsűrűség értéke meglehetősen alacsony (40 fő/km² alatti) volt. Az 1950 és 1990 közötti évtizedekben a korabeli szocialista területfejlesztési politika és az annak nyomán kibontakozó belső vándorlási folyamatok eredményeként a népesség térségi eloszlása és a népsűrűség területi mintázata számottevően módosult. Az egyre duzzadó népességszámú nagyvárosok, ipari központok, kiterjedt iparvidékek esetében a népsűrűség értéke nagymértékben megnőtt **12**. Ez különösen igaz volt Szlovákiában Pozsonyra, Kassára, az északnyugati, Vág-völgyi iparvidékekre, Magyarországon Budapest agglomerációjára, a megyeszékhelyekre, a Dunántúli-középhegység és a Sajó-völgy iparvidékeire, Kárpátján Ungvárra és Munkácsra, Erdélyben, Partiumban és a Bánságban a nagyvárosokra (pl. Nagybánya, Brassó, Marosvásárhely, Temesvár, Nagyvárad, Kolozsvár), a Délvidéken a belgrádi agglomerációra és Újvidékre, Horvátországban pedig Zágráb környékére. A nagyfokú népességkoncentrációval jellemezhető időszak vesztesei általában a falvak voltak, különösen az apró-, kistelepülések, periférikus fekvésű, sokszor határ menti területek, ahol a népsűrűség ezen időszakban erőteljesen csökkent, a korábban főként a hegyvidékekre jellemző alacsony szint (40 fő/km²) alá. Ez a jelenség különösen feltűnő volt a Dunántúli-dombságon, Horvátországban a szlavóniai dombsági és Dinári-hegyvidéki területeken, a Bánság nagy részén, Erdélyben és a Partiumban a hegy- és dombsági falvakban.

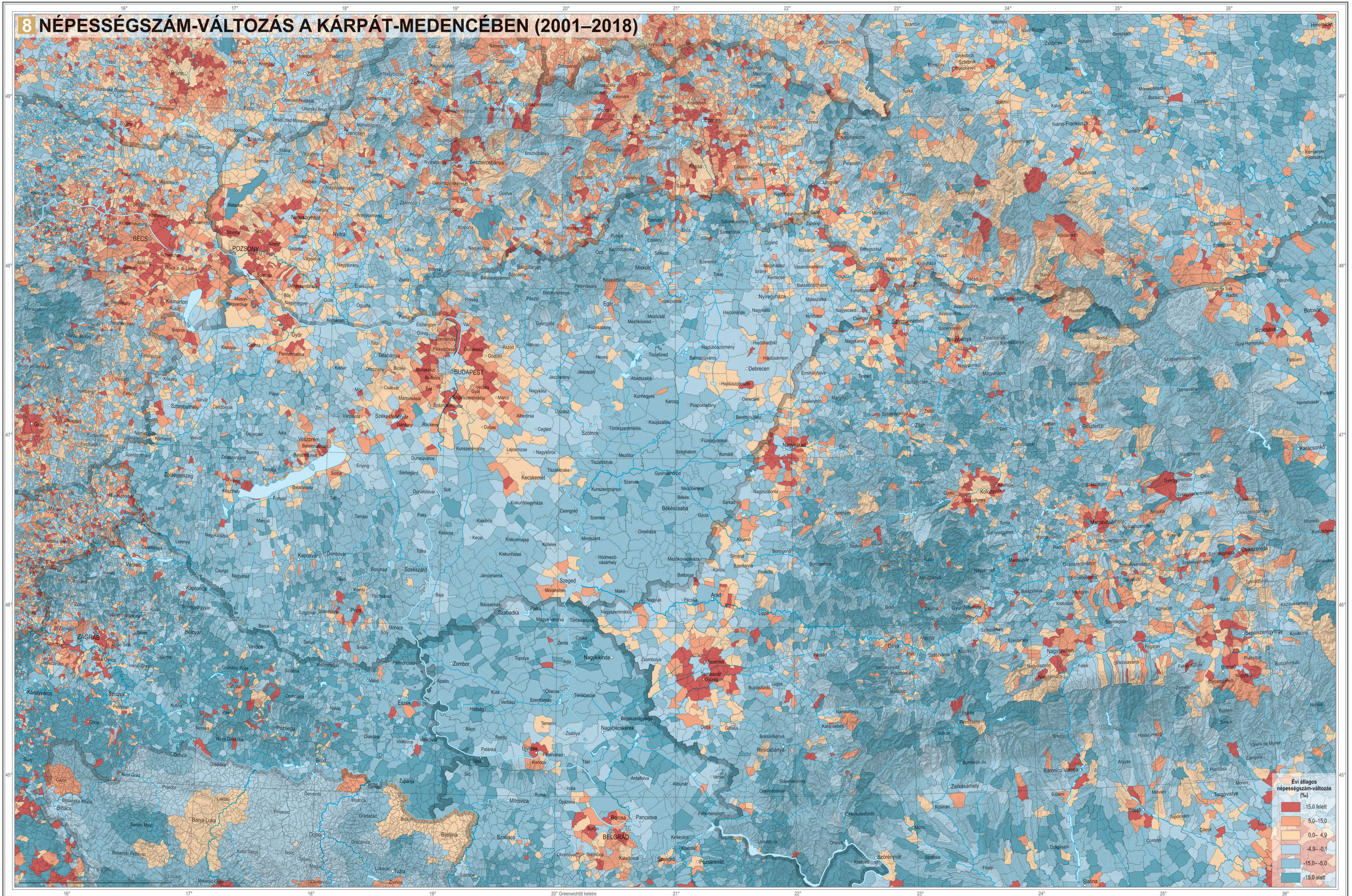
Az 1990 óta eltelt időszak

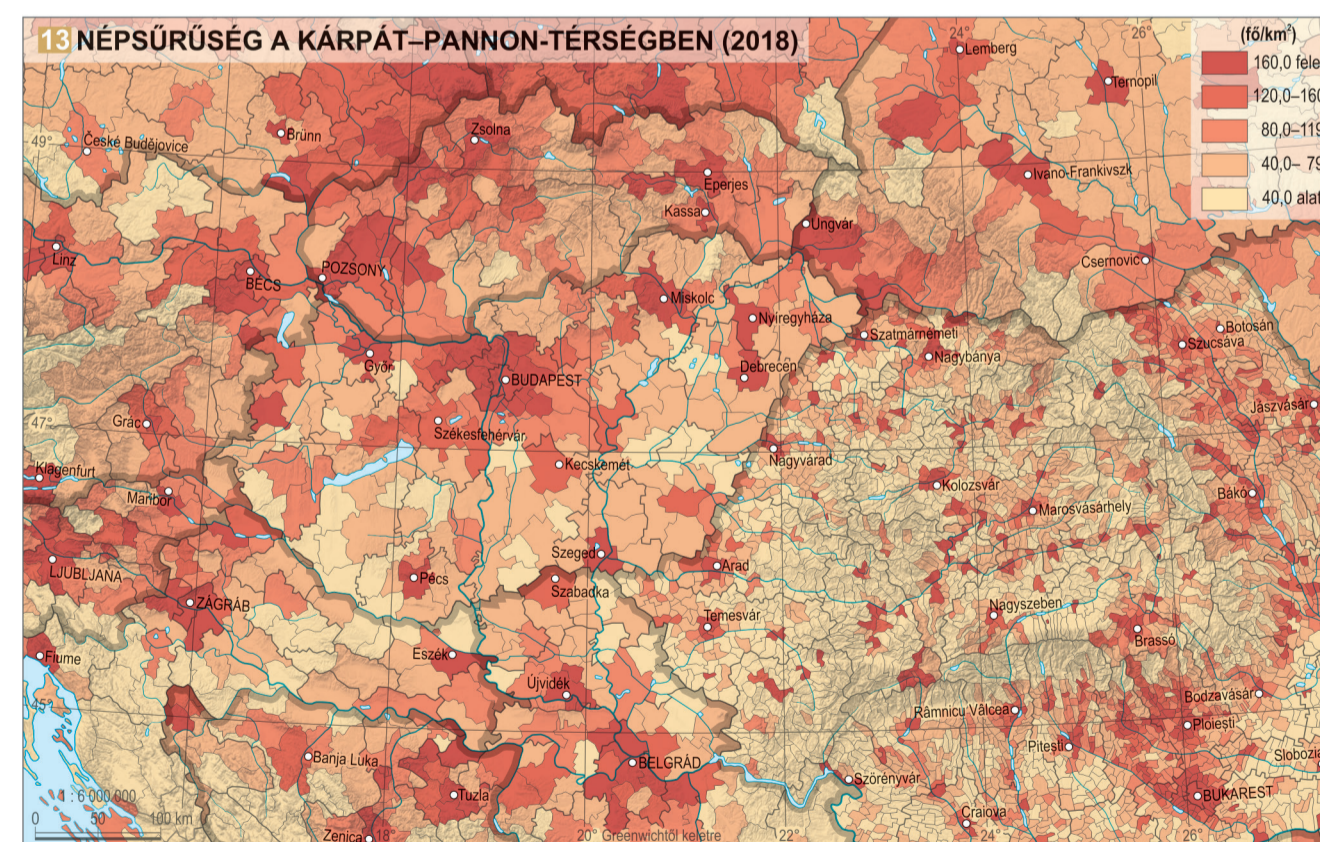
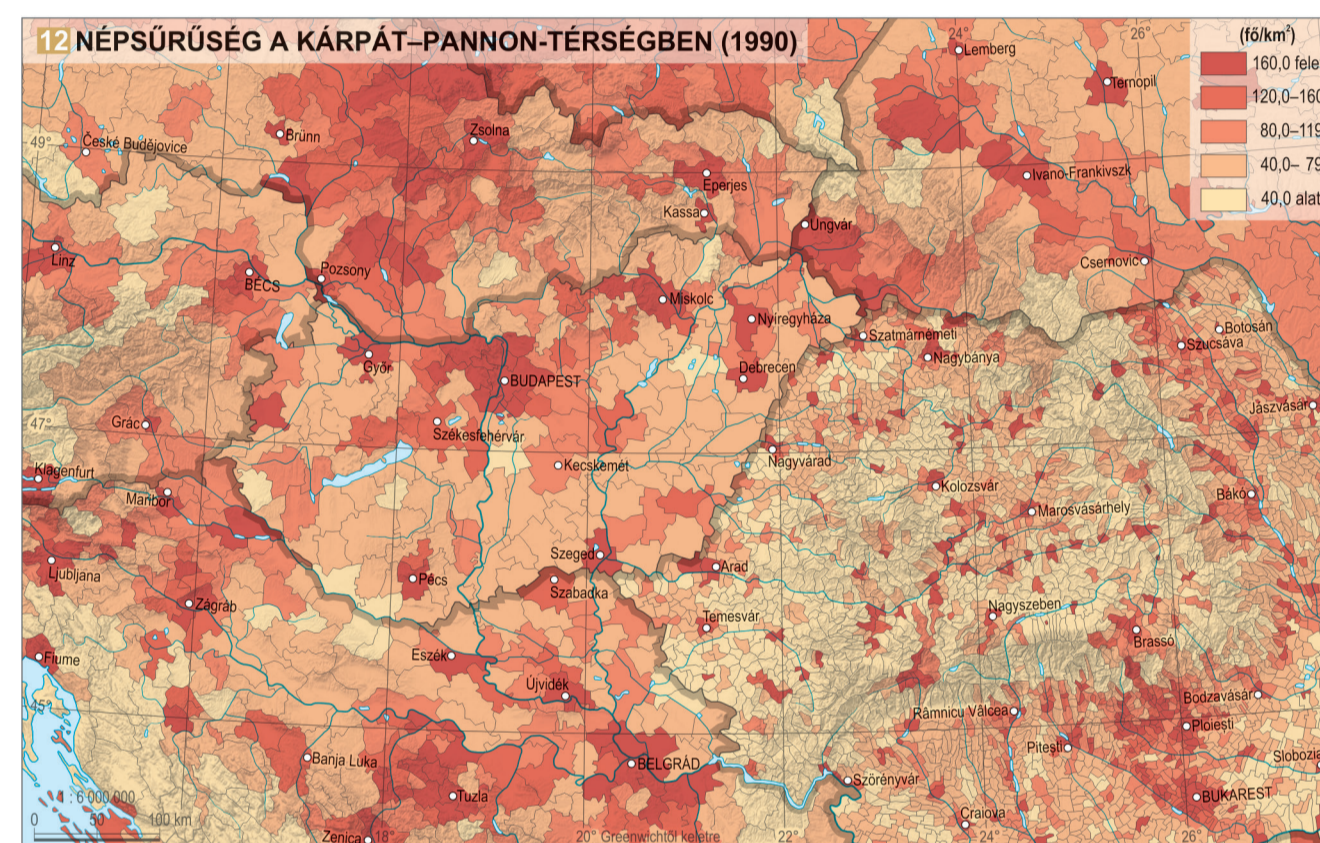
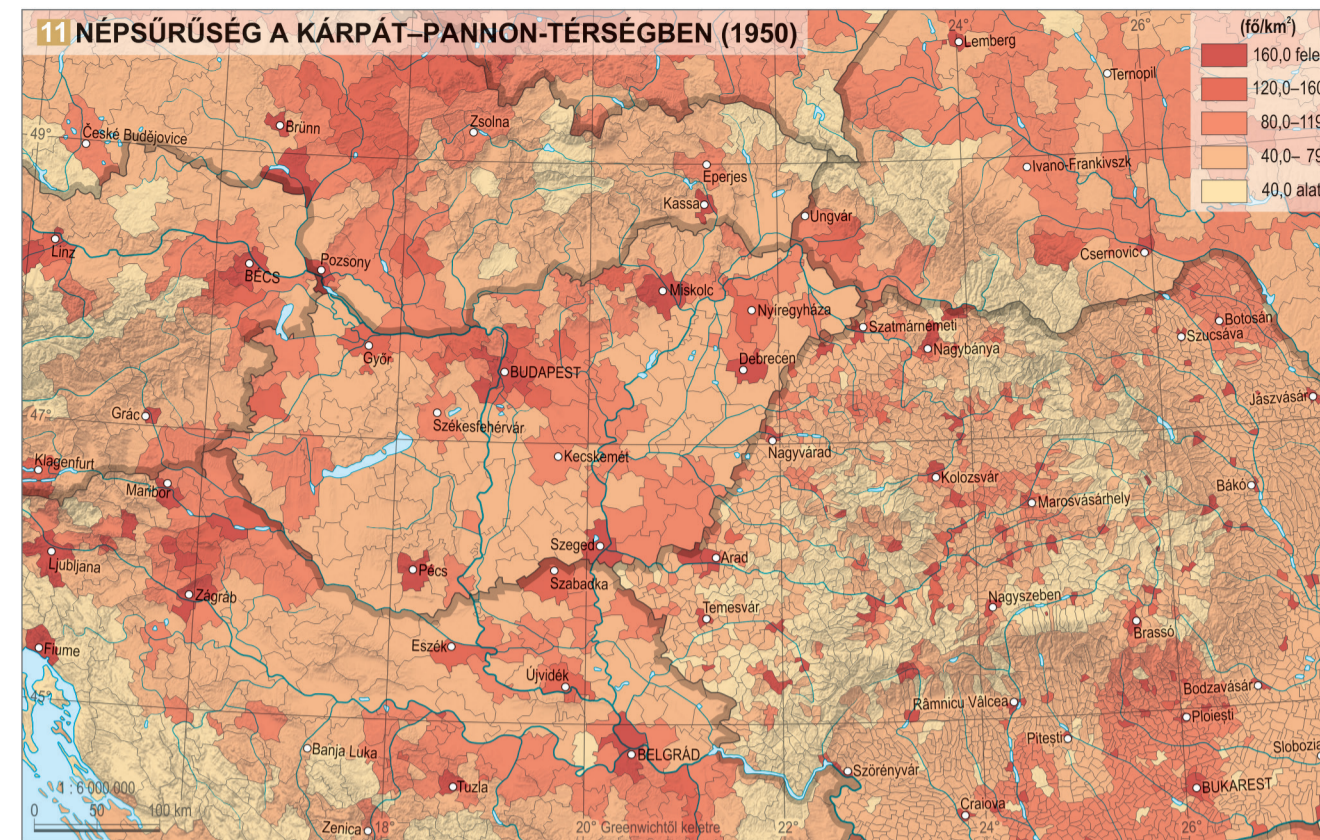
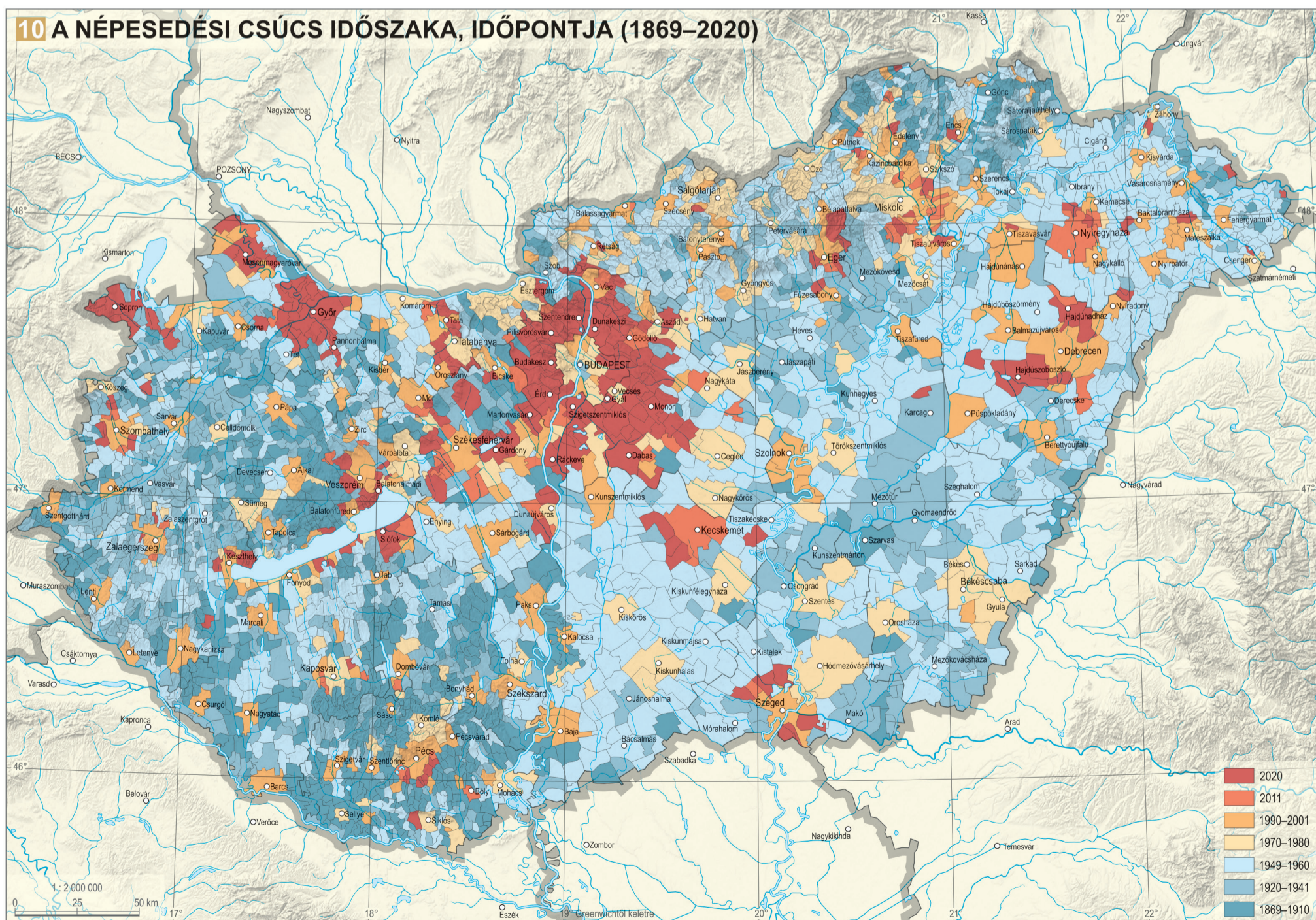
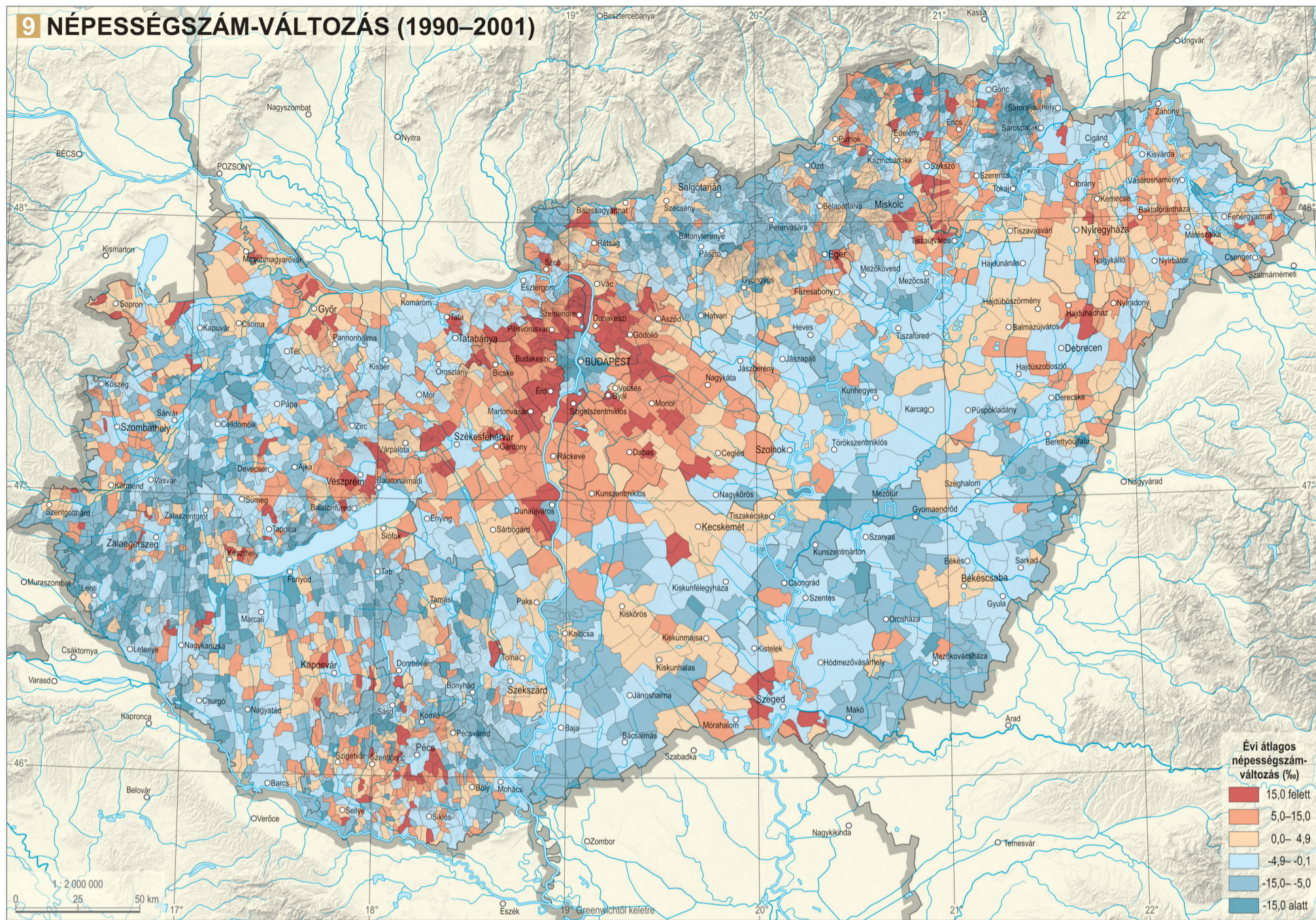
Az elmúlt három évtizedben a népesség számának csökkenése miatt hazánk és országunk területén a népsűrűség értéke is számottevően csökkent: a Kárpát-medencében 95,3-ról (1990) 88,6 fő/km²-re (2020), Magyarországon 111,5-ről (1990) 105 fő/km²-re (2020). A csökkenés mértéke főként a gazdasági válságterületeken, a hajdanában virágzó szocialista iparvidékek többségén, a különös mértékben előregedett, periférikus fekvésű falusias térségekben, a háborús elvándorlás sújtotta régiókban volt átlag fölötti. Ilyen területek találhatunk a Dinári-hegyvidék horvát részén, Nyugat-Szlovákiában, a Dunántúli-dombságon, az Alföld délekeleti részein, főként a Körösök vidékén, a Bánságban, az Erdélyi-szigethegységben, a Kárpátokban, a nógrádi, borsodi iparvidékeken **13**. Velük szemben, ott, ahol a vándorlási nyereségnek és/vagy természetes szaporodásnak köszönhetően jelentősen nőtt a népesség száma, azonos mértékben emelkedett a népsűrűség értéke is. Ezt figyelhetjük meg a nagyvárosok (pl. Budapest, Pozsony, Kassa, Nagyvárad, Kolozsvár, Brassó, Nagyszeben, Temesvár, Belgrád, Újvidék, Zágráb) agglomerációiban, szomszédságában.

Jelenleg a Kárpát-medencében egy km²-re átlagosan 88,6, Magyarországon 105 fő jut. Az utóbbi érték nemzetközi viszonylatban Ausztriához, Törökországhoz hasonló, mely a világon a független országok sorában a 78. helyet foglalja el. A Kárpát-medence országai és régiói közül Szlovákia népsűrűsége (111,3) haladja meg Magyarországot, míg Kárpátjánál (98,5) kissé alatta marad. A déli területeken ez az érték 80-90 közötti (Vajdaság 86,8, Partium-Horvátország 85,5, Muravidék 81,6). A korábban magyar, ma osztrák határvidékek számító Órvidék egy km²-én ma mindössze 74, a túlnyomórészt a Kárpátokhoz tartozó, hegyes dombsági Erdélyben átlagosan csupán 64,4 lakos él. A Kárpát-medencében a népesség jelentős térségi koncentrációját tükrözi az a tény is, hogy a régió

8 NÉPESSÉG-SZÁM-VÁLTOZÁS A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN (2001–2018)

1 Hegyi tanya a gyér népsűrűségű Kárpátokban

helyzet határozza meg. A legcsekélyebb népsűrűség továbbra is a szórványtelepüléseken, valamint a hegy- és dombvidékek apró- és kislavainak területén figyelhető meg [1]. Az átlagot jóval meghaladó népsűrűség a viszonylag magas termékenységű népesség lakta északi, északkeleti területeken, a fő- és nagyvárosi agglomerációkban, megyeszékhelyeken, általában az urbanizált térségeken, az alacsonyabb térszíneken, síkvidékeken, hegyközi medencékben, a jelentősebb folyóvölgyekhez igazodó közlekedési folyosók övezetében. Szlovákiában jóval átlag fölötti népsűrűséget a nyugati területeken, elsősorban Pozsonyban és környékén, a Vág és Nyitra völgyében, keleten Szepes, Sáros, Abauj és Zemplén központi részein, jórészt a Poprád, Hernád, Tarca völgyében figyelhetünk meg. Kárpátalján meglehetősen nagy a népességkoncentráció Ungváron, Munkácsán és környékén, illetve a helybéli lakosság viszonylag magas termékenysége miatt

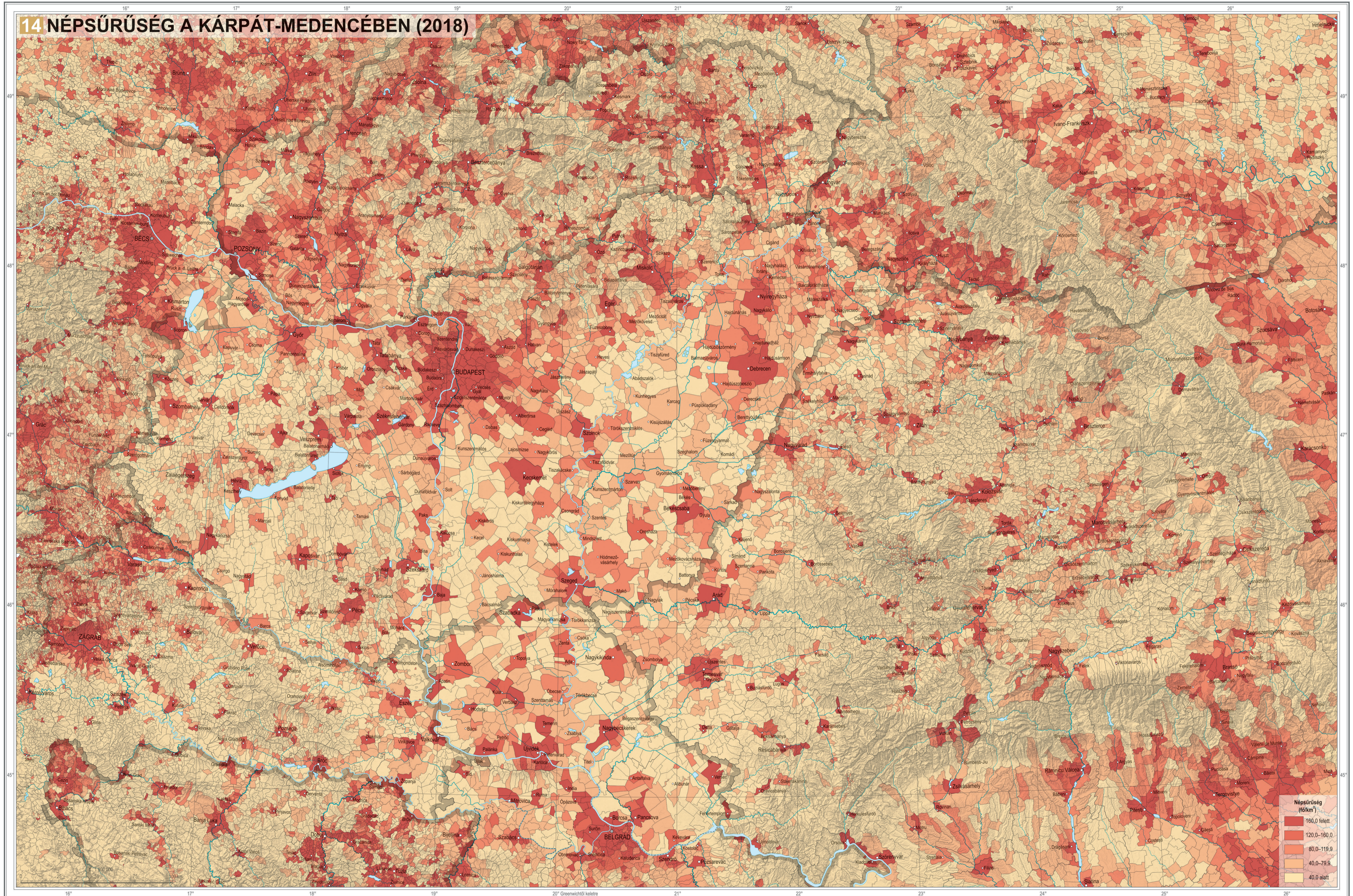
2 Budapest belső kerületeiben tízezer főnél is többen laknak egy négyzetkilométeren

a Felső-Tisza völgyében (különösen a Máramarosi-medencében), illetve Nagyszőlős és Ilosva vidékén. Erdélyben, Partiumban és a Bánságban a népesség tömörülése főként az Alföld peremén, a megyeszékhelyeken, a Maros Déva és Szászrégen közötti szakaszán, a Küküllők, a Nagy- és Kis-Szamos völgyében kiemelkedő mértékű. A Vajdaságban Dél-Bácska, a belgrádi agglomeráció területén és a jelentős városokban jut több mint 120 lakos egy km²-re. Horvátország pannon részén ugyanez mondható el a zágrábi agglomerációról, a hagyományosan nagy népsűrűségű északi területekről (pl. Muraköz, Varasd vidéke, Zagorje), illetve a jelentősebb vidéki városokról. A szlovéniai Muravidéken Murszombat környékén, az ausztriai Örvideken főként északra, Sopronnal együtt a bécsi agglomerációhoz tapadva találunk jelentős népességtömörülést. Magyarországon a szocialista évtizedekben lezajlott iparosítás, majd a szuburbanizáció eredményeként nagy népsűrűségi értékek figyelhetők meg Budapest városregiójában [2], a nagyvárosi térségeken, valamint egyes iparvidékeken.

17 ezer településnek közel 77%-ában a népsűrűség értéke jóval átlag alatti, még a 80 fő/km²-t (minden második településen a 40 fő/km²-t) sem éri el. Az utóbbi, különösen gyér (40 fő/km² alatti) népsűrűség jellemzi az erdélyi települések 63%-át. Régiókban az egy km²-re jutó lakosok száma különösen magas (160

főltti) a települések 8,8%-ának területén. Ez a mutató Kárpátalja és Szlovákia esetében kiemelkedően magas (21,4%, illetve 12,5%). A népsűrűség jelenlegi területi eltéréseit alapvetően a természeti környezet, a történelmi fejlődés, a hajdani szocialista területfejlesztési politika, a földrajzi fekvés, közlekedéscsatornák

14 NÉPSŰRŰSÉG A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN (2018)

Magyarország Nemzeti Atlasza (MNA)

www.nemzetiAtlasz.hu

Szerkesztőbizottság

Kocsis Károly (elnök)
Klinghammer István (tiszteletbeli elnök), Nemerkényi Zsombor (titkár), Kincses Áron, Kovács Zoltán, Tóth Géza, Zentai László

Kartográfiai Tanácsadó Bizottság

Zentai László (elnök)
Bartos-Elekes Zsombor, Bottlik Zsolt, Buga László, Elek István, Gede Mátyas, Gercsák Gábor, Györffy János, Márton Mátyas, Orosz László, Török Zsolt Győző

MNA Társadalom kötet

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Kötetszerkesztők

Kocsis Károly (főszerkesztő), Kovács Zoltán, Nemerkényi Zsombor, Kincses Áron, Tóth Géza

Fejezetszerkesztők

Bajmócy Péter, Bálint Lajos, Beluszky Pál, Boros Lajos, †Csatári Bálint, Dövényi Zoltán, Kocsis Károly, Kovács Zoltán, Őri Péter, Pál Viktor, Szabó Laura, Székely Gáborné, Tátrai Patrik

Szakmai lektor

Probáld Ferenc, Gercsák Gábor

Nyelvi lektor

Kálóczy Katalin, Gercsák Gábor

Borítóterv

Mezei Gáspár – CSFK Földrajztudományi Intézet, Kuti Ildikó – Civertan Bt.

Arculatterv, tipográfia

Kuti Ildikó – Civertan Bt.

Sokszorosítás

Pannónia Nyomda Kft.

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a mű bővített, illetve rövidített változatainak kiadási jogát is.

A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül sem a teljes mű, sem annak valamely része semmiféle formában, semmiféle nyelven nem sokszorosítható és nem publikálható.

Felelős kiadó: Kiss László főigazgató

Eötvös Loránd Kutatási Hálózat, Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, www.csfk.org
© CSFK Földrajztudományi Intézet, www.mtafki.hu, Budapest, 2021

A kiadvány megjelenéséhez támogatást nyújtott:

Magyarország Kormánya

Innovációs és Technológiai Minisztérium

Eötvös Loránd Kutatási Hálózat

Magyar Tudományos Akadémia

A kötet szerkesztésének lezárása: 2021. február 1.

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

ISBN 978-963-9545-55-7ö
ISBN 978-963-9545-63-2

MAGYARORSZÁG NEMZETI ATLASZA TÁRSADALOM

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza

Magyarország Nemzeti Atlasza